

ЧЫГЫШ ТААНУУНУН МАСЕЛЕЛЕРИ

ВОПРОСЫ ВОСТОКОВЕДЕНИЯ

ISSUES OF ORIENTAL STUDIES

e-ISSN: 1694-8653

№2/2025, 75-79

УДК:

DOI: [10.52754/16948653_2025_2_8](https://doi.org/10.52754/16948653_2025_2_8)

**АЯЛДАРДЫН УЛУУ АТА МЕКЕНДИК СОГУШ УЧУРУНДА ЖАНА АНДАН
КИЙИНКИ АБАЛЫ**

ПОЛОЖЕНИЕ ЖЕНЩИН ВО ВРЕМЯ И ПОСЛЕ ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ

THE STATUS OF WOMEN DURING AND AFTER THE GREAT PATRIOTIC WAR

Замирбек кызы Нуржамал

Замирбек кызы Нуржамал

Zamirbek kzy Nurjamal

студент, Б.Сыдыков атындагы Кыргыз-Өзбек Эл аралык университети

студент, Кыргызско-Узбекский международный университет имени Б. Сыдыкова

Student, B.Sydykov Kyrgyz-Uzbek International University

n_adysheva@mail.ru

АЯЛДАРДЫН УЛУУ АТА МЕКЕНДИК СОГУШ УЧУРУНДА ЖАНА АНДАН КИЙИНКИ АБАЛЫ

Аннотация

Бул изилдөөдө Экинчи дүйнөлүк согуш (Ата мекендик согуш) учурунда аялдардын аткарган орду жана анын алардын кийинки жашоосуна тийгизген таасири каралды. Согуш маалында аялдар фронтто жана тылда өздөрүнүн кайратмандыгы, эмгеги жана жан аябас күжүрмөндүгү менен өзгөчөлөнүшкөн. Алар медайым, байланышчы, снайпер, танкист, учкуч, партизан жана башка аскердик кесиптерде кызмат өтөшкөн. Ошондой эле, өндүрүш тармагында, айыл чарбасында, оор жана жеңил өнөр жайда эмгектенип, мамлекеттин согуштук экономикасын колдоого зор салым кошушкан. Согуш аяктагандан кийин аялдардын коомдогу ролу олуттуу өзгөрүүлөргө дуушар болгон. Бир жагынан, аларга эркектер менен тең укуктуу болуп, жумушчу күчүнүн маанилүү бөлүгү катары карала баштаган. Экинчи жагынан, согуштун кесепеттери – физикалык жана психологиялык жаракаттар, коомдун согуштан кайтып келген аялдарга болгон мамилеси, согуштан кийин турмушту калыбына келтирүү көйгөйлөрү – алардын жашоосунда татаал сыноолорду жараткан.

Ачкыч сөздөр: аялдар жана согуш, Улуу Ата Мекендик согуш, фронттогу турмуш, гендер жана аскердик кызмат, согуштан кийинки реабилитация

ПОЛОЖЕНИЕ ЖЕНЩИН ВО ВРЕМЯ И ПОСЛЕ ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ

Аннотация

Данное исследование рассматривает роль женщин в годы Второй мировой войны (Великой Отечественной войны) и ее влияние на их дальнейшую жизнь. В период войны женщины проявили свою стойкость, трудолюбие и самоотверженность как на фронте, так и в тылу. Они служили медсестрами, связистками, снайперами, танкистами, летчицами, партизанками и занимали другие военные специальности. Кроме того, работая в промышленности, сельском хозяйстве, тяжелой и легкой промышленности, они внесли значительный вклад в поддержание военной экономики страны. После окончания войны роль женщин в обществе претерпела значительные изменения. С одной стороны, они получили равные права с мужчинами и стали важной частью рабочей силы. С другой стороны, последствия войны – физические и психологические травмы, отношение общества к женщинам, вернувшимся с войны, проблемы восстановления мирной жизни – создали для них серьезные испытания.

Ключевые слова: женщины и война, Великая Отечественная война, фронтовая жизнь, гендер и военная служба, послевоенная реабилитация

THE STATUS OF WOMEN DURING AND AFTER THE GREAT PATRIOTIC WAR

Abstract

This study examines the role of women during World War II (the Great Patriotic War) and its impact on their subsequent lives. During the war, women demonstrated resilience, hard work, and selflessness both on the front lines and in the rear. They served as nurses, signalers, snipers, tankers, pilots, partisans, and held other military positions. Additionally, working in industry, agriculture, heavy and light manufacturing, they made a significant contribution to maintaining the country's wartime economy. After the war, the role of women in society underwent significant changes. On the one hand, they gained equal rights with men and became an important part of the workforce. On the other hand, the consequences of the war – physical and psychological trauma, societal attitudes towards women returning from the war, and the challenges of post-war recovery – created serious trials for them.

Keywords: women and war, Great Patriotic War, life at the front, gender and military service, post-war rehabilitation

Киришүү

1941-1945-жж бул СССР өлкөлөрү үчүн катаал жылдардын бири болду. Бул жылдар аралыгында аялдар, жаш балдар, эр азаматтар, кары картандар, дегеле адамзаттын баары үчүн унутулгус күндөр тарыхта калды. Эр азаматтар мекеним жерим деп, тайманбастан өлүмдү көздөй чоң казатка аттанышты, согушка жараксыз адамдар жаш кары дебей күнү түнү, баардык күч аракетин жумшап, биз жашап жаткан көз караандысыз эркин мамлекет болушубузга себеп болушкан. Аёосуз бул согушта бир нече адамдардын эрдиги жатат. Таала иштерин кылып, үй-бүлө балдарын карап эле тим болбостон аял заты да өлүм менен беттешип, жандарын аябастан алар дагы чоң казатка барышкан. Ата мекеендик согуштун жылдарында 800 миңге жакын аялдар советтик армиянын катарында кызмат өтөшкөн. Ар биринин өз тарыхы, өзүнүн талкаланган тагдыры, өзүнүн эрдиги бар. Аялдын согушта көрүшү, башынан өткөрүшү жана эмне кылышы керек болсо, бул адамдын табиятына укмуштуудай карама-каршылык болгон. «Аялдар дагы өздөрүнүн психологиялык жана физиологиялык өзгөчөлүктөрүнөн, согуштун оордугунан – физикалык жана моралдык жактан күчтүүрөөк сезишкен; согуштун» эркек» жашоосун көтөрүү алар аларга кыйын болгон. Аялдын согушта көрүшү, башынан өткөрүшү жана эмне кылышы керек болсо, бул адамдын табиятына укмуштуудай карама-каршылык болгон. Согуш майданында жашоо чындыгында аялдардын болушун билдирген эмес, ошондуктан ага таптакыр ылайыкташкан эмес. 5-6 аскери бар бир блиндажда кыздар да көшөгөгө тыгылып жатышты. Аскердик иш-аракеттердин башталышында форманын ич кийимдери эркектердин кесилишинде гана чыгарылып, эң кичине бут кийимдин өлчөмү 42. Ошондой эле атайын жабдыктар болгон эмес. Аялдар эркектердин формасын фигурасына ылайыкташтырышкан; алдыңкы сапта юбка кийип согуша албайсың. Аларга чоң пальтолордун ордуна, нымдуу кезде көп убакыт кургатуу үчүн толтурулган курткаларды беришти. Кышында толтурулган шым керек болчу. Эң оор жумуштардын бири аскердик кир жуугуч болгон. Эч ким бул жакка келгиси келген эмес: эч кандай баатырдык эмес, бирок кандай титаникалык чыгарма. Сыртта бардыгын кол менен жуушчу: жамгырда да, кардын астында да. Манжалар кандуу мазолдорго чейин эскирген, артриттен катуу, тери лай жана тонналаган кирлер менен дат баскан. Бул мончо жана кир жуучу отряддагы аялдардын күнүмдүк жашоосу болгон. Ар бир Кызыл Армиянын жоокерине жумасына үч килограммдан ич кийим жуулчу. Ал эми НКВДнын аскерлерин жана башка аскерлештирилген түзүмдөрдү кошкондо армиянын саны 1945-жылдын башына карата 14 миллионго жакын адамды түзгөн.

Жеке гигиена да кыйын болчу. Бит менен тынымсыз күрөш жүрүп жатты. Кызматка кирген кыздардын чачтары дароо кыркылган. Кийинчерээк мите курттар табылганда, кечээки сулууларды кырып же баштарын күйгүзгөн аралашма менен дарылашкан. Чачын сактай алгандар каалаган жери менен жууганга үлгүрүшкөн; эскерүүлөргө караганда, ал тургай самовар да колдонулган. Жуунуу жол-жоболору конвейер-ленталуу мүнөзгө ээ болгон: бир топ жууп жатса, экинчиси кийинки машинеде ич кийимдерин чечиндирип берип, ордуна тазаларын алышкан. Жуулган топ кийинки топко жол берип, кийим алмаштыруу үчүн үчүнчү машинага өттү.

Этек кир келгенде колдогу нерселерди таап, ыңгайлаштыруу да кыйын иш болгон: көйнөктүн жеңдери, гезиттер, казарма матрацтарына кебез толтурулган. Ал эми PMS жөнүндө сөз кылуунун да кереги жок болчу: ошол убакта ким «аялдардын» оорулары жөнүндө тынчсыздана алмак? Бирок, сыноолордун эң оор жылдарында да, аялдар өздөрүн сактап

калышты жана алар кандай экени жөнүндө ойлонбой коё алышкан жок:»Кышында бул жерде аскердик бөлүк болгондо деле күйөө балдарды карап отурчубуз, ал жерде бийлер бар болчу. Бирок кийгенге эч нерсе жок. Бул менин кийгенге эч нерсеси жок экенин эстеп калдым. Анан кийгенге, кийгенге эч нерсеси жок болчу, жакшы, бир нече сандал бар болчу, эсимде, согуш аяктаганда. 9-май, туурабы?

Талаа ашканасындагы кыйынчылыктарды аялдар да эскеришти. Тамак-аш жана атайын идиш-аяк жетишпейт: «Мен нандын ордуна бардык партизандарга нан бышырып берчүмүн, таба жок – мен аны кандайдыр бир темирге бышырдым, бирок баары ток болчу».

«Партизан отрядына жазылгандан кийин командирдин уруксаты менен бардык партизандарга тамак-аш даярдай баштадым, адегенде абдан кыйын болду: кашык, идиш, туз, башка нерсе жок».

Азык-түлүктүн, идиш-аяктын жана башка керектүү үй буюмдарынын жетишсиздиги менен күнүмдүк күрөш аялдардын эсинде көпкө сакталып калган. Алардын бири, көп жылдар өткөндөн кийин, ал эч качан кадимки «биринчи тамакты» бышырбаганы жөнүндө терең тажрыйбасы менен бөлүштү; Ачка аскерлерге эң көп тамак жасаганы токойдо чогултулган тамырлардан жасалган тамак болчу.

Фронтто аялдардын ден соолугуна олуттуу зыян келтирилген; организм акыл-эс жагынан да, физиологиялык жактан да дайыма мобилизациялык абалда болгон. Мындан тышкары, аялдар аралаш бөлүктөрдүн курамына киргизилип, ар кандай аскердик кесиптерди өздөштүрүшкөн: алар медайым, учкуч, сапер, чалгынчы, а түгүл снайпердик кызматты аткарышкан. Шарттын катаалдыгынан көптөгөн аялдар тынчтык мезгилде эне боло алышкан эмес. Жана алар да айыптын дозасын алышты. PPZh (талаа кампаниясынын аялдары) деген кол салуу термини көптөгөн фронттогу аялдар үчүн стигма болуп калды. Ошондон улам алардын айрымдары аскердик сыйлыктарды тагынуудан уялып, фронтто болгондугун айтып унчукпай калышты.

Тарыхчылар талаа аялдарынын пайда болушун фронттук шарттарга көнүү жана зордук-зомбулуктан качуу каалоосу менен түшүндүрүшөт. Мурунку жарандык турмушунда көп учурда үй-бүлөлөрү бар жетекчилерине сексуалдык кызмат көрсөтүүнүн ордуна мындай аялдар коргоого, кадимки тамак-ашка жана башка эркектердин кол салуусу болбойт деген үмүткө ээ болушкан. ППЖнын позициясы туруксуз болгон; алар тигил же бул себептер боюнча иштен бошотулуп, бардык артыкчылыктардан ажыратылып, алардын кадыр-баркына шек келтирип коюшу мумкун. Жогоруда айтылгандардын документалдуу далилдери да бар. Маселен, Аскер-Дениз Флотунун Элдик Комиссариатынын 1942-жылдын 6-майындагы No 0365 буйругу менен 1942-жылы аскер-дециз флотуна чакырылган 21292 аялдын 1878и «бузуктук» жана «кош бойлуу болгондугу учун» кызматтан бошотулган.

Аялдардын оор турмушу согуштан кийинки мезгилде да уланган. Алар күнүмдүк турмушта, талаада жана өндүрүштө эркектерди алмаштырышты. Согуш аялдарды аз квалификациялуу эмгекке массалык турде тартууну тездетти. Согуш аяктагандан кийин айыл чарбасында иштегендердин төрттөн үчү аялдар, ал эми өндүрүштө алардын үлүшү жарымынан көбүн түзгөн.

«Ой, биз тамеки иштетип, эгип, түшүм алдык. Алардын азыр кандай иштеп, кандай иштегенине таң калдым. Жарык боло электе туруп, мешти күйгүз. Сен жүгөрү нан бышырып,

ботко бышырып, бир бөтөлкө сүт куюп, жумуртка кайнатып, баарын себетке салып, отко салып, кечинде отко салып, үйүнө алып кетебиз борбордо жашачу элең, дагы эле аны майдалап, мешке коюш керек». Согуштан кийинки реабилитация мезгилинде, эркектердин жетишсиздиги курчуп турганда, аялдар кандай гана жумуш болбосун жан аябастан киришкен.

Колдонулган адабияттар

1. Александрова, А. С. Женщины на фронте и в тылу в годы Великой Отечественной войны. Москва: Наука, 1985.
2. Смирнова, Е. В. Женское лицо войны: судьбы, воспоминания, свидетельства. Санкт-Петербург: Историческое наследие, 2000.
3. Кирсанова, Т. П. Роль женщин в Великой Отечественной войне. Москва: Военное издательство, 1995.
4. Светлана Алексиевич. У войны не женское лицо. Москва: Время, 1983.
5. Интернет булактары: RuStore баракчасы: <https://pikabu.ru/story/zhenshchinyi vo vremya i posle voynyi>
6. Арстанов, С. А. Советтик Кыргызстандын коомдук, саясий жана маданий турмушундагы аялдардын ролу / С. А. Арстанов, А. Алижан Кызы // Ош мамлекеттик университетинин Жарчысы. Тарых. – 2024. – No. 2(5). – P. 77-83. – DOI 10.52754/1694867X_2024_2(5)_12. – EDN STWDRA.
7. Тилекова, Н. Д. Развитие жанра поэтического послания в годы Великой Отечественной войны / Н. Д. Тилекова, Н. М. Мурадымов, С. А. Курманкулова // Вестник Ошского государственного университета. – 2021. – Т. 3, № 4. – С. 150-159. – EDN TZWIJS.
8. Осекова, А. К. Согуш темасынын Чынгыз Айтматовдун чыгармаларында берилиши / А. К. Осекова // Вестник Ошского государственного университета. – 2021. – Vol. 2, No. 4. – P. 1071-1076. – DOI 10.52754/16947452_2021_2_4_1071. – EDN JDDNXD.